

חתיכה נעשית נבלה באיסורי דרבנן

עוף שנאסר בחלב - בכמה

1. בית יוסף יורה דעה סימן צב

כתוב בהגהות אשרי"י בפרק כ"ה (ס"א) דהא דאמרין דטיפת חלב שנפלה בחתיכה שאם נתנה טעם בחתיכה צריך ששים כנגד החתיכה היינו דוקא בבשר בהמה אבל אם נפלה על בשר חיה ועוף כיון דלא אסור אלא מדרבנן לא בעינן שיהא ששים בחתיכה אלא ברוב בעלמא בטלה

2. הגהות אשרי מסכת חולין פרק ח סימן ג

הילכך קי"ל דבשר חיה ועוף לא אסור אלא מדרבנן ואם כן הא דתנן לקמן טיפת חלב שנפלה על חתיכה אם יש בה בנותן טעם באותה חתיכה אסור דבעינן שיהא ששים בחתיכה היינו דוקא בבשר בהמה אבל אם נפלה על בשר חיה ועוף לא בעינן שיהא ששים בחתיכה אלא ברוב בעלמא בטילה והא דתני נמי בשילהי מסכת ע"ז דבשר בחלב במשהו היינו בשר בהמה אבל בשר חיה ועוף בחלב בטילין ברוב בעלמא וכן סובר בהלכות גדולות. מא"ז:

3. פרי חדש יורה דעה סימן צב ס"ק יא

והביאו בב"י [עמוד ריג ד"ה כתוב] בלי חולק. ואין לסמוך על זה שהרי בדברי הרמב"ם בפרק ט"ו מהלכות מאכלות אסורות דין כ"ז מבואר דאף בשר עוף בחלב בנותן טעם, וכן בדברי התוספות בפרק כל שעה [פסחים דף ל' ע"א ד"ה לישנינה] איתא דכל איסורין דרבנן צריך ששים, וכן דעת הרשב"א בתורת הבית בדף צ"ה ובדף ק"ח [שם ה, א; ית, א] ע"ש.

והא דאמרין בפרק קמא דביצה [ד, ב] דעצים שנשרו מן הדקל לתוך התנור ביום טוב מרבה עליה עצים מוכנים ומסיקים, שאני התם דמקלא קלי איסורא לדעת הרא"ש [ביצה פ"א סימן ב] ולהכי סגי ליה ברובא, אי נמי דיבש ביבש חד בתרי בטיל וזה עיקר. וכן חלת חוצה לארץ דאיתא בפרק עד כמה [בכורות כז, א] דמותר לבטלה ברוב, אין למדין הימנה שבתרומת חוצה לארץ היקלו יותר וכמו שכתב הרשב"א בתורת הבית דף קכ"ב [בית ד שער ג לב, ב] ע"ש וכדלקמן בסימן צ"ט ס"ק י"ז וע"ש:

4. יד יהודה הפירוש הארוך סימן צב ס"ק יב

הפ"ח [ס"ק יא] תמה על הב"י שהביאו בסתם והוא נגד דברי הרמב"ם [פ"ט מאכל' א הכ"ז] ושאר פוסקים, ואין זה תימה דכן דרכו להביא בב"י כמה דברים שאינם אליבא דהלכתא כאשר כבר כתבתי. אך זה תימה שהוא נגד גמ' מפורשת [צא ב] כחל בס', וחלב שחוטט הוא יותר דרבנן, דבחיזה ועוף יש ס"ל דהוא דאורייתא. ומ"ש בהג"א, וכן הביאו הב"י דכן כתב בה"ג [ס"ט טז], אינו כלל על זה אלא דבשר עוף בחלב דרבנן, וכן הוא באו"ז.

5. יד מלאכי כללי הפוסקים כללי הש"ע ורמ"א אות ד

דרכו של מוהריק"א בספר הקצר להשמיט כמה דינים שהביאם בב"י מפני שלא מצאם בשאר הפוסקים ומ"מ בב"י הביאם כי הוא מאסף לכל המחנות שזה משפט הספר ומעשהו, כנה"ג י"ד ס' ל"ה הגהות הב"י אות ע"ד.

והר"ב ידי אליהו ס' קמ"ו והר"ב זרע אברהם חלק ח"מ סימן י"ג כתבו דכיון דהשמיטו מהלכה נראה שחזר בו מפני שראה חולקים בדבר עיין שם דף קכ"ה ב' וכן מצאתי עוד להר"ב מנחת כהן בספר התערובות חלק א' ספ"י.

אך שם בח"ג פ"ז כתב דכמה דברים שהביא בב"י השמיט בש"ע אף שהם אליבא דהלכתא עיין שם ובדף קל"ח ב' ועיין...

6. עין יצחק לרב יצחק יוסף חלק ג עמ' שיט אות מה

קיבלנו הוראות מרן גם במה שכתב בבית יוסף אף שהשמיט הדין בשלחן ערוך. ואפילו אם מרן לא סיים וכן עיקר. ולכן בכל מקום שאין אנו אומרים שמרן חזר בו בשלחן ערוך ממה שכתב בבית יוסף העיקר כמו שכתב בבית יוסף.

דין הכחל

7. תלמוד בבלי מסכת חולין דף צז עמוד ב

אמר רב נחמן: גיד בששים - ואין גיד מן המנין שהוא בעצמו איסור, כחל בששים - וכחל מן המנין שהבשר הוא היתר ורק החלב שבו אסור, ב"צה של עוף טמא בששים - ואין ביצה מן המנין. אמר רבי יצחק בריה דרב מרשיא: וכחל עצמו - אסור שגזי הנזק נתן לו טעם והוא לא נתן טעם צנזק לפי שמועט היה, ואי נפל לקדרה אחרת - אסור. אמר רב אשי, כי הוינן בי רב כהנא איבעיא לן: כי משערין - בדידיה משערין, או במאי דנפק מיניה משערין? פשיטא דבדידיה משערין, דאי במה דנפק מיניה, מנא ידעינן? אלא מעתה, לאחר שכבר בטל בשישים. אם שוב, נפל לקדרה אחרת לא יאסר! כיון דאמר רב יצחק בריה דרב מרשיא: וכחל עצמו - אסור, שוויה רבנן כחתיכה דנבלה ועדיין אסור.

טעם שכחל מן המנין

8. רמב"ם הלכות מאכלות אסורות פרק טו הלכה יח

אבל כחל שנתבשל עם הבשר בששים וכחל מן המנין, הואיל והכחל מדבריהם כמו שביארנו הקלו בשיעורו. +/השגת הראב"ד/ וכחל מן המנין הואיל והכחל מדבריהם. א"א ויש נותן טעם טוב מזה מפני שהוא היתר כשהוא בעצמו. +

טעם שכחל עצמו אסור

9. בית יוסף יורה דעה סימן צ אות א, ב (א) ד"ה הכחל בין

ומשני כיון דא"ר יצחק וכחל עצמו אסור שוויה רבנן כחתיכת נבלה - ופירש רש"י כיון דא"ר יצחק וכו'. מפני שבתחלה נאסר עד שלא נצטמק משנתנה הקדרה בו טעם מיד נאסר ומאז שוויה רבנן כחתיכת איסור שהיא לעולם אסורה:
- והר"ן (שם ד"ה וכחל עצמו) פירש כיון דא"ר יצחק בר מרשיא כחל עצמו אסור שוויה רבנן כחתיכת נבלה מפני מראית העין:

הדין בנפילה שניה כשלא בטל בראשונה

10. תורת הבית הארוך בית ד שער א דף טז עמוד ב - יז עמוד א

והא דאמר ר' יצחק בר מרשיא דאי נפל לקדירה אחרת אסור לפי שאנו חוששים שלא פלט כל חלבו בקדירה ראשונה ועדיין נשאר מקצת חלבו בתוך הכחל ולא ידעינן כמה ולפיכך חוזר ואוסר עד שיהא גם בקדירה השניה חמשים ותשע חלקים כנגדו של כחל.

והיכא דליכא בקדירה ראשונה [דף יז עמוד א] חמשים ותשעה שנאסר הכל מסתברא שהכחל עצמו נעשה נבילה שהרי עשאוהו כבשר בחלב ובשר בחלב לדברי הכל נעשה הכל כנבילה ולפיכך צריך ששים ואין כחל מן המנין.

11. רמב"ם הלכות מאכלות אסורות פרק ט הלכה יג

כיצד אם היה הכל עם הכחל כמו ששים בכחל הכחל אסור והשאר מותר, ואם היה בפחות מששים הכל אסור, בין כך ובין כך אם נפל לקדירה אחרת אסור אותה ומשערין בו בששים כבראשונה.

הטעם ע"כ, הרי לך בהדיא דבבשר עוף בחלב כיון דהוי דרבנן לא אמרינן ביה חתיכה נעשית נבילה, ואף על פי שיש לדחות ולומר דשאני התם דלית ליה עיקר מן התורה מה שאין כן בבשר בהמה עם חלב דכיון דאסיר מן התורה מחמירין נמי בכבוש ומליח דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון, מכל מקום לא מחמירין כולי האי במאי דאסיר מדרבנן, וכן נראה בדעת המחבר ממה שכתב לעיל גבי כחל שנאסר דאע"פ כן משערין בששים כבראשונה וכמו שכתבתי לעיל בסימן צ' ס"ק ה' ע"ש, וכן עיקר דלא אמרינן חתיכה נעשית נבילה אלא דוקא במידי דאסיר מן התורה וכפשט דברי הרמב"ם:

חנ"נ בדרבנן בשאר איסורים

20. פרי מגדים יורה דעה משבצות זהב סימן צ ס"ק ד

והפרי"ח כאן אות ד' ובצ"ב אות י"ז כתב בדרבנן לא אמרינן חנ"נ ומביא דברי הרמב"ם פרק ט"ו ממאכ"א הל' כ"ז דבשר עוף בחלב מרבה עליו ומבטלו אלמא בדרבנן אין חנ"נ.

ואין ראיה דהרמב"ם סובר כרבינו אפרים ולא גזרו כלל אטו דאורייתא משא"כ לדידן אף בשאר איסורין חנ"נ אטו בב"ח כ"ש בשר עוף והוא הדין שאר איסורין דרבנן... והכין הלכתא וחלילה להקל כלל וכן משמע מהר"ב בכמה דוכתי ומהא דע"ב לב דבוק נעשה נבילה דם דרבנן ודוכתי טובא ואין לחלק בין דם כו' ועיין מה שכתבתי לקמן:

חנ"נ בירק שקיבל טעם תערובת בשר בחלב

21. רבי עקיבא איגר יורה דעה סימן צ סעיף א

ולענ"ד יראה דלא מוכח מידי מהמחבר די"ל דהמחבר והרמ"א לטעמייהו אזלי והוא במה דפליגי עוד בהאי דעת המחבר כהרמב"ם דבישל קדירה לחודיה בדיעבד אף בלא קרעה שרי ודעת הרמ"א לאסור.

ואופן פלוגתתם מבואר בראשונים דעת המחבר דבליעת בשר הכחל מחלבו או חלבו מבשר הכחל לא אסרו משום בשר וחלב רק בבישלו עם בשר אחר חלבו בולע טעם מבשר אחר ודעת הרמ"א דדוקא כ"ז שלא פירש חלבו לא אסרו אבל בפירש החלב הרי היא כחלב דעלמא ומש"ה בבישלו אף בלא בשר אסור הכחל מהחלב שיצא ממנו

וא"כ נראה דלשיטת המחבר דלא אסרו בליעת בשר הכחל מחלבו וא"כ אם בישל עם בשר אחר אף דליכא ס' ובלע חלבו מבשר אחר ונאסר החלב משום בב"ח מ"מ מה שבולע אח"כ בשר הכחל מחלבו אין האיסור משום שהוא בשר ובולע מחלבו אלא הוא כמו ירק שבולע מחתיכות בב"ח ובזה ל"א חתיכה נ"נ דעיקר טעמא דאמרינן בב"ח חתיכה נ"נ הוא רק משום האי לחודיה שרי וכו' משא"כ במה שבולע מחתיכות בב"ח הוי ככלוע משאר אסורים דל"א חתיכה נ"נ.

אבל לדעת הרמ"א דלאחר שפירש הוא כחלב דעלמא והוי עכשיו בב"ח עצמו דאמרינן חתיכה נ"נ והוא ברור ודוק.

ואדמ"ו הרב הגאון מו"ה וואלף אייגער השיב לי שהדין עמי בסברא אולם א"א לכיון כן בדעת המחבר שדעתו בב"י (ס"ק א') אף בדבר הבלוע מבב"ח אמרינן חתיכה נ"נ והודיתי לו שהיה בהעלם דבר ממני דברי ב"י וראיתי בש"ך (ס"ק א' ובס"א צ"ד) שחולק באמת על הב"י ומסביר שכל דשוב לא שייך האי לחודיה שרי וכו' ושמחתי שכוונתי בסברא.

12. טור יורה דעה הלכות בשר בחלב סימן צ

ואם יש ס' כנגדו מותר והכחל עצמו משלים לששים ואם בשלו בקדרה עם בשר אפי' יש ששים כנגדו הכחל אסור והבשר מותר.

ואם בשלו פעם אחרת בקדרה דינו כמו בפעם הראשונה... כתב הרשב"א...

13. שולחן ערוך יורה דעה הלכות בשר בחלב סימן צ סעיף א

הכחל (פי' הדד של הבהמה), אסור מדברי סופרים, שאין בשר שנתבשל בחלב שחוטא אסור מן התורה... וכחל שלא קרעו... אם בשלו עם בשר אחר, משערין אותו בששים, וכחל מן המנין. כיצד, אם היה הכל עם הכחל כמו ששים בכחל, הכחל אסור (מפני החלב שבו שקיבל טעם בשר. תוס' רא"ש. מפני מראית עין. ר"ן) והשאר מותר. ואם היה בפחות מששים, הכל אסור.

בין כך ובין כך, אם נפל לקדירה אחרת, אסור אותה, ומשערין בו בס' כבראשונה...

הגה: ויש אומרים דאם נפל תחלה לקדירה שאין בה ס', ונאסר הכחל, אם נפלה אחר כך לקדירה אחרת, אין הכחל מצטרף לס' (טור בשם הרשב"א וד"ע לר"ן דלא כב"י לר"ן), וכן עיקר.

14. באור הגר"א יורה דעה סימן צ ס"ק יב

...בלא"ה ניהא לפי הטעם שכ' שם הלכה י"ח וכחל מן המנין הואיל והכחל מדבריהם. והי"א ס"ל כפי' תוס' צ"ז ב' ד"ה וכחל מן כו' (וע"ל ס"א צ"ח ס"ק ל').

15. בית יוסף יורה דעה סימן צח אות ט ד"ה כל שיש

כתב הרמב"ם... נראה מדבריו דבכל איסורים דרבנן לבד משומן גיד הנשה משערין בששים והאיסור מן המנין וכבר כתבתי בסימן צ' (קמא: סוד"ה ומ"ש ואם בשלו בקדירה) שהרשב"א דחה טעמו וכתב שהרי איסורי סופרים גם הם צריכין ששים וכן נראה שהוא דעת כל הפוסקים שלא חלקו בין איסורי תורה לאיסורי סופרים בכך:

ביטול איסור לכתחילה בדרבנן

16. רמב"ם הלכות מאכלות אסורות פרק טו הלכה כו - כז

...אבל באיסור של דבריהם מבטלין האיסור לכתחלה. כיצד חלב שנפל לקדירה שיש בה בשר עוף ונתן טעם בקדרה מרבה עליו בשר עוף אחר עד שיבטל הטעם וכן כל כיוצא בזה.

17. הגהות מיימוניות הלכות מאכלות אסורות פרק טו הלכה כז

[כ] וכן הורה רבינו שמחה על מי חלב שנפל לתוך תבשיל של בשר וצוה להוסיף מים עד כדי שיתבטל המי חלב בס' דמי חלב דרבנן

18. שולחן ערוך יורה דעה הלכות תערובות סימן צט סעיף ו

איסור של דבריהם, אין מערבין אותו בידים כדי לבטלו. ואם עשה כן, במזיד, אסור. אבל אם נפל מעצמו, ואין בהיתר כדי לבטלו, מרבה עליו ומבטלו.

הגה: וי"א דאין לבטל איסור דרבנן או להוסיף עליו, כמו באיסור דאורייתא.

19. פרי חדש יורה דעה סימן צב ס"ק יז

...וכן כתב הרמב"ם בפרק ט"ו [מאכלות אסורות הלכה כו - כז] וז"ל איסור של דבריהם מבטלין האיסור לכתחילה כיצד חלב שנפל לקדירה שיש בה בשר עוף ונתן טעם בקדירה מרבה עליו בשר עוף אחר עד שיבטל

לכאורה משמע בשלב זה שכוונת המחבר שאופן האסורות העוף הוא רגיל שאין צריך לשער כנגד כולו. אולם במילים האחרונות משמע שגם אינו נאסר אלא ברוב.

במהר"מ שיף (חולין קיז, ב) הביא דין זה להלכה וכתב שהוא 'דין גדול' וכן פסק כך למעשה במקרה של אווז שטוגן בחמאה

ויש לעיין מה הדין אם לא היה שישים ושוב נפל האם הוא נבילה וצריך שישים כנגדו או עדיין כחל מן המניין.

כלומר מתחדש פה בדעת הרמב"ם שכל איסורי דרבנן בחמישים ותשע

וזהו דווקא כשנתבטל בשישים אבל אם לא נתבטל אסור משום בשר בחלב כלומר שטיפות החלב יצאו לבשר ואסרוהו וחזרו ואסרו את הכחל.

לרמב"ם הטעם כיון שכל איסורי דרבנן בחמישים ותשע. אמנם השו"ע לא פסק ככה

ואמנם בסוף הבישול החלב יוצא ומתפשט ובכל אופן חוששים שיאכל קודם ההתפשטות ויש בו חלב איסור בגומות שבו. ב"י.

ומדוע לא נאמר שחתיכות עוף הראשונות נעשו נבילה ועדיין צריך להוסיף כנגד כולם? מהלכה זו מוכח יסוד חדש ברמב"ם שלא אומרים חנ"נ בדרבנן.

בערך השלחן כתב שאין להביא ראיה מכאן לבשר עוף שכן השו"ע השמיט את דברי הרמב"ם שדיבר בעוף וממילא מוכח שגם לשו"ע באיסורי דרבנן של בשר בחלב יש חנ"נ. ועוד שכן נראה מסימן ק' בב"י לענין גיד הנשה.

וכן הסביר בדעת הרמב"ם הט"ז בסימן צ' אות ד.

כלומר לשיטת רבנו אפרים אין מושג של חנ"נ מדרבנן ולכן כמו שלא אומרים אותו מדרבנן בשאר איסורים כך גם אין פוסקים אותו באיסורים שכל מהותם מדרבנן.

ולפי זה אפשר שניתן להסביר את סוף דבריו של הב"י 'וברוב בעלמא בטלא' שכוונתו שלא מתייחסים אליו כאיסור עצמי כמו בשר בחלב אלא כהיתר הבלוע מאיסור ולכן גם לא אומרים בו דין חתיכה הראויה להתכבד שהוא מדרבנן כמובא בסימן קא סעיף ב. ומה שכתב שישים הוא כלפי הרוטב אבל כלפי החתיכות בטל בכל אופן חד בתרי ולא כמו בבהמה שכתב (צב, ג) שאם יש שישים וראויה להתכבד הרוטב מותר והחתיכות אסורות.

אמנם בכנה"ג ב"י ק"א, ה לא משמע כך שכתב 'כלל העולה בבשר בחלב כל שנאסר משום בשר בחלב אפילו שלא נתבשל אלא על ידי מליחה או נפילה, אסורה מחמת עצמה מיקרי ואינה בטלה'. כלומר שלמרות שמליחה היא דרבנן שייך בה חתיכה הראויה להתכבד.

אמנם בפרי תואר (קא, ג) כתב שכל איסורי דרבנן אין בהם דין חתיכה הראויה להתכבד ואמנם הב"י לא כתב כך אבל דיו שיחלקו בחתיכה מדרבנן שאיסורה עצמי אבל חתיכה מדרבנן מחמת בלוע כגון עוף בחלב אפשר שיוודה.

וכן משמע בפמ"ג משב"ז (קא, ג) שכתב כדברי הכנה"ג שבשר וחלב דרבנן כמו עוף בחלב מקרי ראויה להתכבד אך דחה את דברי הפרי תואר וראיתו ש'י"ל דאיהו לשיטתיה דלא נ"נ בשר עוף בחלב עס"י צ' בט"ז אות ד' משא"כ לדין וכן הלכה' נמצא שמודה הפמ"ג שהדינים תלויים זה בזה ואם כן לשו"ע שאין חנ"נ מדרבנן אין חתיכה הראויה להתכבד בעוף בחלב.

וכן מצאתי בחידושי הפלאה (קא, ב) שכתב בפירושו לתלות דין חנ"נ בדרבנן בדין חתיכה הראויה להתכבד. והוסיף וצ"ע.

נמצא לסיכום ג' סיבות להסבר הדעה שכחל בנפסל בפחות משישים דינו עדיין בחמישים ותשע.

א. בדרבנן משערים בחמישים ותשע

ב. בשר בחלב שנבלע בחתיכה דינו כשאר איסורים

ג. אין אומרים חנ"נ בדרבנן

ורק את האפשרות השלישית אפשר להגיד בדעת השו"ע.